

До спеціалізованої вченої ради
Д 08.727.02
у Дніпровському державному
університеті внутрішніх справ

просп. Науки, 26, м. Дніпро, 49005

ВІДГУК ОПОНЕНТА

професора кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету ВНЗ «Національна академія управління»
доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України
КУРИЛЮКА Юрія Богдановича

на дисертацію **КОСЯЧЕНКО Ксенії Едуардівни** на тему:
«ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук
за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Ступінь актуальності обраної теми. На підставі вивчення дисертації, реферату дисертації та публікацій К. Е. Косяченко, слід зазначити таке.

На сучасному етапі світовий розвиток характеризується умовами глобальної конкуренції, напруженості у різних галузях міждержавної та міжрегіональної взаємодії, суперництва ціннісних орієнтирів і моделей розвитку, нестійкості процесів економічного та політичного розвитку на глобальному й регіональному рівнях на фоні загального ускладнення міжнародних відносин. При цьому відбувається помітне зміщення глобальних загроз в інформаційний простір і внутрішню сферу України. За таких умов важливим є обрання основних напрямів удосконалення правозахисних аспектів розвитку країни, слідуючи загальносвітовим тенденціям щодо забезпечення законності та правопорядку.

Діяльність із запобігання злочинності при цьому є невід'ємною частиною та неодмінною умовою забезпечення дотримання прав і свобод людини, відновлення їх у разі порушення, максимально можливою нейтралізації або

Вх. №	
« 08.11.2015 р. »	
Основний док.	Додаток

усунення негативних наслідків, що виникають в результаті порушень законодавства. Тільки чітке дотримання й охорона законів, прав і свобод людини здатні забезпечити якісний розвиток суспільства в цілому та окремих осіб, дає змогу реалізовувати потенціал цього товариства для досягнення і забезпечення цілей такого розвитку. При цьому невід'ємною частиною та неодмінною умовою є забезпечення дотримання прав і свобод людини, відновлення їх у разі порушення, максимально можливої нейтралізації або усунення негативних наслідків, що виникають у результаті порушень законодавства.

Державні ж органи, як правило, відповідають за організацію публічних завдань, пов'язаних передусім з безпосередньою протидією кримінальним правопорушенням. Однак, для підвищення операційної ефективності, деякі з окреслених завдань (обов'язків) делегуються (перекладаються) іншим адміністративним структурам, зокрема неурядовим організаціям. Вчинення кримінальних правопорушень часто пов'язане із негативним впливом на емоційний стан потерпілого (жертви), а саме емоційний вплив є надзвичайно важливими, такими як: відчуття підтримки та турботи з боку інших; підтримка помічника; репаративні дії з боку правопорушника (вибачення, відновлення стосунків, усунення шкоди); допомога у психологічному подоланні травми злочину; відчуття завершення тощо. Це соціальні або юридичні особи, які в сучасних реаліях виконують значну частину публічних завдань на основі законодавчих положень, адміністративних угод та контрактів, а також шляхом співпраці. Жертви мають змогу скористатися підтримкою неурядових організацій і волонтерів, за сприяння яких надаються різні форми допомоги, від психологічної до юридичної, соціальної та медичної консультації, надання притулку та пошуку роботи.

Проте, як справедливо стверджує дисертантка, *«запобігання злочинності передбачає активну діяльність державних органів, громадських організацій та ініціативних громадян щодо усунення причин і умов злочинів»* (С. 40). Ситуація, що наразі склалася на законодавчому рівні як щодо визначення відповідного понятійного апарату в системі запобігання злочинності, так і пов'язаних з розвитком суспільних відносин у державі, що тривалий час перебуває у війні з

російською федерацією, висвітлила проблему, що має комплексний характер – правове регулювання кримінологічної діяльності неурядових організацій.

Тому, в умовах пошуку ефективних механізмів правозастосування та оптимальної моделі забезпечення безпеки держави, суспільства та кожного громадянина від новітніх загроз, особливої актуальності набуває комплексне дослідження правових відносин, що виникають у зв'язку з кримінологічними аспектами діяльності неурядових організацій.

Вищенаведені положення свідчать про актуальність проведеної авторкою роботи не лише для кримінології та кримінально-правової науки, але і для практичної діяльності як громадських організацій, так і правоохоронних органів нашої держави.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Робота, подана для захисту К. Е. Косяченко, характеризується системним підходом до предмета дослідження. Структурно дисертація складається із вступу, чотирьох розділів (восьми підрозділів), нерозривно змістовно пов'язаних між собою, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обрана структура повністю відповідає цілям і задачам дослідження, дає змогу послідовно розглянути усі основні проблеми, визначені авторкою. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджуються також критичним аналізом наявних літературних джерел загальнотеоретичного, юридичного, методологічного, філософського спрямувань з проблем, пов'язаних з правовим регулюванням діяльності неурядових організацій щодо запобігання злочинності в Україні. Список літератури містить 321 джерело, у тому числі 56 – англomовні, посилення на які дало змогу більш глибоко розглянути досліджувану проблематику. Емпірична база дослідження також ґрунтується на відомостях щодо особливостей кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні та світі, джерел фінансування їх діяльності, опублікованих даних кількісних і якісних показників діяльності неурядових організацій в Україні в умовах воєнного стану.

Високий ступінь вірогідності й наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечено використанням відповідних наукових методів. Цінність творчого пошуку дисертанта полягає, зокрема, у тому, що дисертаційна робота виконана на підставі аналізу наукових праць фахівців у галузі адміністративного, кримінального та конституційного права, кримінології, загальної теорії та історії держави і права, державного управління, зарубіжних науковців, а також напрацювань у досліджуваній сфері за кордоном і в Україні.

Мета, задачі, об'єкт і предмет дослідження визначені досить чітко, результати дослідження в цілому характеризуються новизною. Для досягнення поставленої мети К. Е. Косяченко узагальнила сучасний стан і методологічні аспекти дослідження, розкрила наукові засади здійснення неурядовими організаціями кримінологічного моніторингу та напрямки їхньої взаємодії з іншими суб'єктами протидії злочинності, дослідила інформаційно-аналітичне забезпечення кримінологічної діяльності неурядовими організаціями та деякі механізми її реалізації, а також охарактеризувала зарубіжний досвід, ефективність і вимір кримінологічної діяльності неурядових організацій.

Результати проведеного авторкою наукового дослідження загалом дали змогу здобувачці вирішити окреслену проблему, яка в цілому полягає у виявленні, описі та поясненні феномену кримінологічної діяльності неурядових організацій, а також науковому обґрунтуванні шляхів щодо удосконалення такої діяльності.

Усе вищенаведене свідчить про високий рівень обізнаності дисертантки у питаннях, що стосуються досліджуваної проблеми, та забезпечує належний рівень обґрунтованості зроблених висновків.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Дисертація за характером і змістом досліджених питань є комплексною і системною науково-дослідною працею, що присвячена розробці цілісної концепції теоретико-прикладних засад кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні, а також вироблення напрямів вдосконалення правового

забезпечення діяльності громадських організацій. На підставі проведеного дослідження авторкою сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, нових у концептуальному плані та важливих для правозастосовної діяльності.

Дисертанткою, зокрема, вперше сформовано цілісну концепцію теоретико-прикладних засад кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні, а також охарактеризовано основні напрямки та стадії кримінологічної діяльності неурядових організацій і їх багатовекторність.

Теоретично важливими є формулювання доктринальних авторських визначень понять «кримінологічна діяльність» і «кримінологічну діяльність неурядових організацій», що суттєво впливають на розуміння сутності та змісту

Спираючись на існуючі зарубіжний і національний досвід щодо кримінологічної діяльності неурядових організацій, дисертантка сформулювала висновки про шляхи досягання ефективності протидії злочинності, а також визначила виміри ефективності кримінологічної діяльності неурядових організацій.

Потребують уваги деякі пропозиції авторки щодо внесення змін до вітчизняного законодавства в частині врегулювання відносин Служби безпеки України з державними органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами, громадянами та їх об'єднаннями.

Усі зазначені положення дисертаційного дослідження містять елементи новизни і, без сумніву, є певним внеском у вітчизняну науку кримінального права

Основні положення та висновки дослідження викладено авторкою у **вісімнадцяти** наукових виданнях України, **трьох** наукових виданнях, що індексуються у наукометричній базі Scopus або Web of Science, а також у **п'ятнадцяти** матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Публікації, видані на території держави-агресора відсутні.

Зміст реферату відповідає змісту дисертації та встановленим вимогам, а також адекватно і стисло відображає положення щодо кожного із структурних елементів дисертаційного дослідження (вступу, основної частини, висновків, списку опублікованих праць, анотацій).

Як і в будь-якій іншій праці такого характеру, окремі *положення дисертації є дискусійними та викликають певні зауваження*, що потребують додаткової аргументації.

1. Репрезентативність будь-якого дослідження багато в чому залежить від правильності обрання відповідних методологічних інструментів, здатних призвести до отримання нового наукового знання. Тому вельми важливим є той дослідницький інструментарій, що створює методологічні засади наукового пошуку. В роботі К. Е. Косяченко не завжди дотримується цього важливого принципу.

Так, у вступній частині дисертації при викладенні методології дослідження (С. 23–24) авторкою зазначено перелік використаних загальнонаукових і спеціально-кримінологічних методів (діалектичний, формальної логіки, догматичний, системно-структурний, статистичний, моделювання, компаративний, аналізу і синтезу).

Проте у подальшому, в розділі 1.2 дисертації під назвою *«Методологія дослідження кримінологічної діяльності неурядових організацій»* (С. 43–67), авторка більш ширше розкриває застосований нею методологічний інструментарій. Окрім згаданих методів нею зазначені також такі загально-філософські, загальнонаукові та спеціальні методи, як: історико-правовий, індукції та дедукції, функціональний, порівняльний, прогностичний, емпіричний, а також окремо виділено синергетичний підхід.

Перш за все, у вступній частині роботи некоректно розкрито діалектичний метод і певним чином «принижено» його потенціал як всезагального інструменту для встановлення лише окремих аспектів явища (тобто тільки в процесі визначення *«сутності і змісту кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні»*). Лише у загальних висновках і змісті розділу 1.2 авторкою дещо ширше розкрито інші аспекти діалектичного методу, за допомогою якого розкрито й інші аспекти явища.

По-друге, але вже навпаки, низка аспектів, що вдалося розкрити завдяки використанню історико-правового методу, знайшла своє незначне відображення суто в тексті дисертації і тільки для *«з'ясування стану наукових досліджень»*

кримінологічної діяльності загалом та кримінологічної діяльності неурядових організацій зокрема» (С. 63). З упевненістю можу констатувати, що аналіз дисертації дає змогу стверджувати більш широку сферу застосування дисертанткою цього методу. Зокрема, він застосований під час дослідження закономірностей розвитку: (а) законодавства щодо інформаційно-аналітичного забезпечення кримінологічної діяльності; (б) ефективності кримінологічної діяльності неурядових організацій; (в) передумов застосування кримінологічної діяльності неурядових організацій, тощо.

2. Дещо пов'язане з методологічним підходом також те, що з дисертації та її реферату вбачаються досить значні можливості щодо практичного використання отриманих результатів дослідження, тоді як відсутні дані про акти впровадження. Сюди ж варто віднести і опитування різних фахівців як підтвердження або спростування отриманих авторкою результатів дослідження. На мою думку, варто було б опитати внутрішньо-переміщених осіб, представників освіти, науки, медичної діяльності та інших. Це однозначно посилює б практичне значення отриманих результатів дослідження.

3. Точність та однозначність у використанні термінології, пов'язаної із перешкоджанням злочинам, є одним із важливих завдань кримінологічної науки. В сучасній науковій думці з цього приводу відсутня єдність у поглядах, що вносить певну плутанину в розумінні того або іншого терміна.

Так, у роботі домінує понятійна конструкція «ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ», в межах якої кримінологічна діяльність неурядових організацій є найбільш ефективною теоретико-практичною моделлю протидії злочинності (С. 5; 247; 287; 294). Авторка дотримується при цьому підходу, за якого «ПРОТИДІЯ» є більш широким поняттям, що включає у себе два основні напрямки діяльності – запобігання кримінальним правопорушенням та правове реагування на ті суспільно небезпечні діяння, які вже вчинені або вчиняються. При цьому запобігання є складовим елементом протидії, що диференціюється на профілактику, попередження та припинення (С. 108).

На моє переконання, протидія є реактивною відповіддю на злочинні прояви. Крім того питання припинення не може бути запобіганням, оскільки це і

є правовим реагуванням, тобто по суті протидією вчиненому або вчинюваному кримінальному правопорушенню. Загалом протидія та правова реакція є прерогативою саме правоохоронних органів, а не є функцією неурядових організацій, діяльність яких може носити суто попереджувальний (профілактичний) потенціал. Попередження може застосовуватися ними спільно з державним апаратом для раннього виявлення криміногенних чинників, прогнозування злочинних проявів і формування кримінологічної системи заходів попередження кримінальних правопорушень. Тому, протидіяти кримінальним правопорушенням неурядові організації не можуть, оскільки виходячи з розуміння дисертантки «протидія» включає в себе правову реакцію на протиправне діяння. Навіть, перебуваючи в складі громадського формування з охорони громадського порядку та охорони державного кордону, їх члени не можуть самостійно затримати правопорушника (під протокол) і притягнути особу до передбаченої законом відповідальності.

З огляду на це, авторці варто було б глибше осмислити і відобразити у науковій роботі функціональне призначення кримінологічної діяльності неурядових організацій саме в аспекті попередження злочинності, що відповідає як сучасній національній кримінологічній доктрині, так і базовим міжнародним орієнтирам, зокрема документам Конгресів ООН щодо попередження злочинності та кримінального правосуддя.

4. Якщо вести мову про сформовану авторську цілісну теоретичну концепцію кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні, що подана для захисту першим пунктом новизни, то її основою визначено *«неухильне дотримання усіма державами норм міжнародного права, усілякого сприяння створенню нових та функціонування існуючих об'єднань громадян, не втручання у їх діяльність»* (С. 25). Тобто основа – виключно обов'язок держави.

Чомусь із змісту цієї концепції «випала» складова, що пов'язана з обов'язками самих неурядових організацій і дотримання ними національного законодавства відповідної держави. Звісно, що на сторінках дисертації про це ведеться мова, але воно не знайшло свого відображення в самому теоретичному формуванні окресленої концепції. Це потребує удосконалення.

Однак, зазначені вище зауваження носять рекомендаційний та дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, а також можуть бути враховані її авторкою у подальших наукових дослідженнях.

На підставі вищенаведеного вважаю, що **дисертація Косяченко Ксенії Едуардівни** на тему: *«Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності неурядових організацій в Україні»*:

– **відповідає паспорту наукової спеціальності 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право»;**

– **є завершеною, самостійною кваліфікованою науковою працею**, яка характеризується єдністю змісту, містить наукові положення та нові науково обґрунтовані результати у галузі кримінології, що мають загальнонаціональне значення та розв'язують важливу теоретико-прикладну проблему кримінологічної діяльності неурядових організацій;

– **відповідає вимогам, визначеним Порядком** присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженим постановою Кабміну від 17.11.2021 № 1197, та висуваються до докторських дисертацій;

– **дисертантка – Косяченко Ксенія Едуардівна, заслуговує на присудження наукового ступеня** доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право».

Офіційний опонент –

Професор кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету ВНЗ «Національна академія управління»
заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор

Юрій КУРИЛЮК

